

<https://doi.org/10.18778/1644-857X.24.02.02>

WIKTORIA ZABOROWSKA
UNIwersytet Śląski w Katowicach /
UNIVERSITY OF SILESIA IN KATOWICE
 <https://orcid.org/0009-0001-5805-3880>

Afinia Gemina Baebiana: kilka uwag o (nie)obecnej „cesarzowej”

ABSTRACT

Afinia Gemina Baebiana: A Few Remarks on the Forgotten ‘Empress’

Afinia Gemina Baebiana was the wife of Emperor Trebonianus Gallus and the mother of his son and co-ruler, Volusianus. Today she is known from only one inscription (CIL XI, 1927), therefore her figure appears to be largely anonymous. The Author’s aim is to bring the figure of Afinia Baebiana into focus and analyse her place in the imperial family through the lens of the social roles she fulfilled (as a wife and mother). Research indicates that Afinia Baebiana came from a family with Etruscan roots, which influenced the naming of her son, and epigraphic sources suggest that her family was connected to Perugia. The article also discusses hypotheses regarding her supposed daughter, Vibia Galla. Furthermore, the lack of sources about Afinia Baebiana after her husband’s accession to power suggests her marginalisation in imperial history. The paper attempts to characterise her figure through historical contextual analysis, providing insights not only into her but also into relationships within the imperial family and, more broadly, the position of women in the socio-political elite during the crisis of the 3rd century of the Roman Empire.

Keywords: crisis of the 3rd century, women’s roles in the Roman Empire, Roman epigraphy, Trebonianus Gallus, anonymous empresses, Etruscan origins of the elites

© by the author, licensee University of Lodz – University of Lodz Press, Lodz, Poland. This article is an open access article distributed under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution license CC-BY-NC-ND 4.0 (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

Funding Information: Yes. **Conflicts of interests:** None. **Ethical Considerations:** The Authors assure of no violations of publication ethics and take full responsibility for the content of the publication. **Declaration regarding the use of GAI tools:** not used

Received: 2025-04-17. Verified: 2025-04-20. Revised: 2025-07-23. Accepted: 2025-07-30

STRESZCZENIE

Afinia Gemina Baebiana była żoną cesarza Treboniana Galla oraz matką jego syna i współrządcy, Woluzjana. Współcześnie jej postać znana jest tylko z jednej inskrypcji (CIL XI, 1927), przez co wydaje się ona być niemal anonimowa. Celem autorki jest przybliżenie postaci Afinii Bebiany, a także przeanalizowanie jej miejsca w rodzinie cesarskiej przez pryzmat ról społecznych, które pełniła (rola żony i matki). Badania wskazują, że Afinia Bebianą pochodziła z rodu o etruskich korzeniach, co miało wpływ na imiennictwo jej syna, a źródła epigraficzne sugerują, że jej rodzina była związana z Peruzją. W artykule poruszana jest również kwestia hipotez na temat jej domniemanej córki, Wibii Galli. Z kolei brak źródeł o Afinii Bebianie po objęciu władzy przez jej męża wskazuje na jej marginalizację w historii cesarskiej. Artykuł jest próbą charakterystyki jej postaci za pomocą historycznej analizy kontekstowej, co daje informacje nie tylko o niej samej, ale także o relacjach w rodzinie cesarskiej, a dalej o pozycji kobiet elity społeczno-politycznej w okresie kryzysu III wieku imperium rzymskiego.

Słowa kluczowe: kryzys III wieku, role kobiet w cesarstwie rzymskim, epigrafika rzymska, Trebonian Gall, anonimowe cesarzowe, etruskie pochodzenie elit

Afinia Bebianą (Afinia Gemina Baebiana) była żoną cesarza Treboniana Galla (C. Vibius Trebonianus Gallus) oraz matką jego współrządcy i syna – Woluzjana (C. Vibius Afinius Gallus Veldumnianus Volusianus). Współcześnie jest ona znana tylko z jednej inskrypcji, przez co wydaje się być postacią prawie anonimową. Ta swoista anonimowość dotyczy również innych osób, które znane są jedynie z pojedynczych przekazów źródłowych. Pewnym jest, że przez swoje związki rodzinne Afinia Bebianą była silnie związana z dwoma augustami, których panowanie jest jednym z najsłabiej udokumentowanych źródłowo¹.

Afinia Bebianą żyła w dobie kryzysu III wieku, okresu burzliwego, zdominowanego przez liczne problemy zewnętrzne („wojny dwufrontowe”, konflikty z Persami) oraz wewnętrzne, w tym uzurpację wojskowych (rozumianą jako załamanie się systemu władzy cesarskiej, objawiające się wzrostem pozycji armii, która w tym okresie rościła sobie prawo do przekazywania władzy imperatorskiej kolejnym kandydatom spośród żołnierzy). I choć źródła dostarczają

¹ Wybrane publikacje na temat różnych aspektów panowania Treboniana Galla i Woluzjana: L. Grozdanova, *Trebonianus Gallus and Volusianus (AD 251–253). Ruling the Empire in between the West and the East*, „Ancient West and East” 2014, vol. XIII, s. 117–137; R. Suski, *Trebonian Gallus i emisje z legendą ADVENTVS AVG. Dlaczego cesarz nie udał się na wschód?*, „Wieki Stare i Nowe” 2022, t. XVII (XXII), s. 1–16.

całą gamę imion postaci (realnych bądź rzekomych) uważających się za cesarzy, to na temat „rządów” niektórych z nich wciąż niewiele wiadomo².

Jeszcze bardziej uboga reprezentacja źródłowa występuje w odniesieniu do kobiet związanych z władcami tego okresu. Znana jest grupa jedenastu postaci „stojących” u boku cesarzy³, a ich analizowana przez badaczy rola zazwyczaj była sprowadzana do tła historii polityczno-dynastycznej, której oś badań stanowił cesarz i jego potencjalni sukcesorzy⁴. Niemniej dostrzegalna jest tu pewna

² Więcej na temat kryzysu wieku III: M. Christol, *L'Empire Romain du IIIe siècle. Histoire politique (de 192, mort de Commode, a 325, concile de Nicee)*, Paris 1997, s. 119–205; *The Cambridge Ancient History: The Crisis of Empire, A.D. 193–337*, vol. XII, eds A.K. Bowman, P. Garnsey, A. Cameron, Cambridge 2005; D.S. Potter, *The Transformation of the Empire: 235–337 CE*, [w:] *A Companion to the Roman Empire*, ed. idem, Malden–Oxford–Carlton 2006, s. 153–174; *Die Zeit der Soldaten-Kaiser. Krise und Transformation des Römischen Reiches im 3. Jahrhundert n. Chr. (235–284)*, Bd. I–II, Hrsg. K.P. John, U. Hartmann, Th. Gerhardt, Berlin 2008; A. Ziolkowski, *The Background to the Third-Century Crisis of the Roman Empire*, [w:] *The Roman Empire in Context: Historical and Comparative Perspectives*, eds J.P. Arnason, K.A. Raafaub, Malden 2011, s. 111–133.

³ Znane z imienia małżonki władców (w ich kolejności chronologicznej): Caecilia Paulina, Furia Sabinia Tranquillina, Marcia Otacilia Severa, Herennia Euphrasie, Marcia Etruscilla, Afinia Gemina Baebiana, Egnatia Mariniana, Iulia Cornelia Salonina, Gaia Cornelia Supera, Ulpia Severina oraz Magnia Urbica. D. Kienast, W. Eck, M. Heil, *Römische Kaisertabelle Grundzüge einer Römischen Kaiserchronologie*, Darmstadt 2017, *passim*. Również niejaka Cornelia Gallonia jest wpisywana przez niektórych badaczy w krąg cesarskich małżonek: B. Girotti, *Cornelia Gallonia Augusta, secunda moglie di Valeriano: un contributo epigrafico ad un problema storiografico?*, „*Epigraphica*” 2004, n° 66, s. 365–367.

⁴ Dla okresu kryzysu III w. trudno mówić jednoznacznie o polityce sukcesyjnej (tudzież dynastycznej), aczkolwiek na podstawie działań podejmowanych przez wybranych cesarzy-wojskowych (od Maksymina Traka poczynając) można zauważyć pewną tendencję do zapewnienia przekazania pełni władzy potomstwu wybranych przez wojsko (i zaakceptowanych przez senat) cesarzy: C. Zaccaria, *Contributo alla storia dei Cesari del III sec. d.C.: i figli dell'imperatore Gallieno*, [w:] *Quaderni di storia antica e di epigrafa*, vol. II, Roma 1978, s. 59–155; T. Kotula, *Ideologia dynastyczna w pięćdziesięcioleciu 235–284*, [w:] *Studia z dziejów starożytnego Rzymu*, red. A. Kunisz, Katowice 1988, s. 65–96; A. Kluczek, *Wybrane zagadnienia z polityki dynastycznej w Cesarstwie Rzymskim w latach 244–253*, [w:] *Rzym antyczny: polityka i pieniądz*, t. II, red. A. Kunisz, Katowice 1995, s. 138–159; eadem, *Polityka dynastyczna w Cesarstwie Rzymskim w latach 235–284*, Katowice 2000, *passim*; M. Horster, *The Emperor's Family on Coins (Third Century): Ideology of Stability in Times of Unrest*, [w:] *Crises and the Roman Empire*, eds O. Hekster, G. De Kleijn, D. Slootjes, Leiden–Boston 2007, *Impact of Empire*, vol. VII, s. 291–309; L. de Blois, *Image and Reality of Roman Imperial Power in the Third Century AD. The Impact of War*, London–New York 2019, s. 240–241.

nierówność: podczas gdy dla niektórych cesarzowych z tej wyodrębnionej grupy zachowało się stosunkowo wiele świadectw historycznych (głównie napisów epigraficznych oraz typów i wariantów monet)⁵, dla innych dysponujemy jedynie pojedynczymi źródłami. W związku z tym w historiografii pojawiają się właśnie takie postaci jak Afinia Bebiana – w źródłach występujące incydentalnie, którym dotychczas nie poświęcano należytej uwagi.

Celem artykułu jest przybliżenie postaci Afinii Bebiany oraz analiza jej powiązań z rodziną Treboniana Galla. Wiedza o rolach społecznych, jakie pełniła – przede wszystkim jako matka i żona⁶ – pozwala ją wyróżnić. Kluczowe znaczenie dla próby umiejscowienia jej w cesarskim kręgu rodzinnym ma zarówno małżeństwo z cesarzem, jak i potomstwo z tego związku.

W kontekście jej roli jako matki Woluzjana istotne jest także jej etruskie pochodzenie. W kulturze etruskiej powszechne było włączanie nazw rodowych (*nomina*) pochodzących od matki do imion dzieci. Ta praktyka miała na celu podkreślenie związku z rodziną matki, która nierzadko cieszyła się lepszym pochodzeniem niż ojciec⁷.

⁵ Źródła te zostały omówione m.in. w: T. Mikocki, *Zgodna, pobożna, płodna, skromna, piękna... Propaganda cnót żeńskich w sztuce rzymskiej*, Wrocław 1997, *passim*; B. Klein, *Tranquillina, Otacilia, Etruscilla, Salonina: Vier Kaiserinnen des 3. Jhd. n. Chr.*, Saarbrücken 1998; W. Kaczanowicz, *Coinage on Behalf of and with Names of Roman Empresses of the Years 235–284. Introductory Notice*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Antiquitas” 2001, t. XXV, s. 31–37; A.L. Morelli, *Madri di uomini e di dèi: la rappresentazione della maternità attraverso la documentazione numismatica di epoca romana*, Bologna 2009, *passim*; K. Balbuza, *Virtutes and Abstract Ideas Propagated by Marcia Otacilia Severa. Numismatic Evidence*, [w:] *Within the Circle of Ancient Ideas and Virtues. Studies in Honour of Professor Maria Dzielska*, eds K. Twardowska et al., Kraków 2014, s. 185–196.

⁶ Są to najpopularniejsze żeńskie role społeczne. Więcej na temat tej problematyki w antyku grecko-rzymskim oraz o szczególnych oczekiwaniach względem cesarzy por. M. George, *Family Imagery and Family Values in Roman Italy*, [w:] *The Roman Family in the Empire. Rome, Italy, and Beyond*, ed. idem, Oxford–New York 2005, s. 41–42, 44; J. Evans-Grubbs, *The Family*, [w:] *A Companion to the Roman Empire...*, s. 312–327; J. Burns, *Introduction*, [w:] idem, *Great Women of Imperial Rome. Mothers and Wives of the Caesars*, London–New York 2007, s. 1–5; A.L. Morelli, *op. cit.*, s. 17–23, 161–167; D. Musiał, *Messalina, czyli w niewoli stereotypu*, [w:] *Kobiety i władza w czasach dawnych*, red. B. Czwojdrak, A.A. Kluczek, Katowice 2015, s. 34–38. O wpływie kobiet na politykę w Rzymie: E. Frézouls, *Le rôle politique des femmes dans l'Histoire Auguste*, [w:] *Historiae Augustae Colloquium Genevense*, a cura di G. Bonamente, F. Paschoud, Bari 1994, s. 121–136; R.A. Bauman, *Women and Politics in Ancient Rome*, London–New York 2003, s. 1–7.

⁷ Do takich sytuacji dochodziło nawet jeżeli ojciec pochodził z rodziny senatorskiej, np. w przypadku Galliena (P. Licinius Egnatius Gallienus) – syna Egnatii

Artykuł stanowi próbę wyodrębnienia Afinii Bebiany i umieszczenia jej w centrum badań, aby odkryć więcej informacji na jej temat. Celem jest zebranie wszystkich dostępnych informacji źródłowych oraz hipotez badaczy, aby lepiej zrozumieć nie tylko samą postać Afinii Bebiany, lecz także relacje panujące wewnątrz rodziny cesarskiej i szerzej, pozycję kobiet w elitach społeczno-politycznych tego okresu.

Postaram się umiejscowić Afinię Bebianę w centrum moich badań poprzez zebranie szczątkowych informacji na jej temat i bazujących na nich koncepcji, by wyróżnić ją u boku Treboniana Galla, który w 251 r. został ogłoszony imperatorem, a następnie augustem po śmierci swojego poprzednika – Trajana Decjusza⁸.

Afinia (z rodziną) w źródłach

Afinia Bebiana znana jest tylko z jednej, pochodzącej z Peruzji, inskrypcji honoryfikacyjnej⁹:

Afiniae M. f. / Geminae Bae / biane cl. f. / vxori / Vibi Galli c. v. /
Vibivs Thallvs / Patroni / Vxori

Dzięki niej dowiadujemy się, że ojcem Afinii Bebiany był bliżej nieznany Marcus. Według sir Ronalda Syme’a jej nazwisko rodowe (Afinius) było dość powszechne i o wyraźnie etruskich korzeniach, a w połączeniu z określeniem cl. f. (*clarissima femina*) świadczyło o przynależności do rodziny senatorskiej¹⁰. Jednak Mika Kajava

Mariniany i Waleriana, R. Syme, *Historia Augusta Papers*, Oxford 1983, s. 197. Więcej na temat dyskusji wśród badaczy, którzy uważają, że nie powinno się przywiązywać zbyt dużej wagi do etruskiego pochodzenia, *ibidem*, s. 205.

⁸ Trajan Decjusz (C. Messius Quintus Decius Valerianus) – cesarz rzymski po pokonaniu swojego poprzednika i jego syna – Filipa Arabskiego oraz Filipa Młodszego – od września lub października 249 do czerwca 251 r., Aur. Vict. *Caes.* 28, 10–29, 5; *Epit. de Caes.* 29, 1–29, 5; Eutr. IX, 4; Zos. I, 21, 1–23, 3; PIR¹ M 373; F.S. Salisbury, H. Mattingly, *The Reign of Trajan Decius*, „The Journal of Roman Studies” 1924, vol. XIV, s. 1–23; M. Peachin, *Roman Imperial Titulature and Chronology: AD 235–284*, Amsterdam 1990, s. 32; D. Kienast, W. Eck, M. Heil, *op. cit.*, s. 195–197; L. Grodzanova, *The Roman Emperors Against the Goths of Cniva: Political Mythology, Historical Documents, and Retrievable Reality*, Sofia 2019, s. 84–94; eadem, *What about Herennius Etruscus?*, [w:] *Empire in Crisis: Gothic Invasions and Roman Historiography*, Hrsg. F. Mitthof, G. Martin, J. Gruskova, Wien 2020, s. 236.

⁹ CIL XI, 1927.

¹⁰ W nazwisku *Afinius* pojawia się charakterystyczny dla Etrusków sufix „-us”. R. Syme, *op. cit.*, s. 196.

wykazał, że cognomen Afinii Bebiany – Gemina – jest bardzo specyficzny, a zarazem rzadko spotykany w rodzinach o takich tradycjach¹¹. Z kolei analiza inskrypcji z rejonu Peruzji przeprowadzona przez Marię C. Spadoni pokazała, że nie można z całą pewnością uznać, iż rodzina Afiniuszy wywodziła się z tego miasta. Niemniej jednak w III w. najprawdopodobniej byli z nim już silnie związani¹².

Dalej wystawca inskrypcji (Vibius Thallus) wskazuje, że Afinia Bebianą jest żoną niejakiego Wibiusza Galla (Vibius Gallus)¹³. Rzeźbiony Wibiusz Gall należał do miejscowej elity. Został zaliczony do grona c.v. (*clarissimi viri*) oraz był patronem (*patronus*) Peruzji. I choć Trebonian Gall, będąc cesarzem, używał zazwyczaj swojego pełnego imienia (lub jego różnych wariantów w postaci abrewiacji)¹⁴, to autorzy starożytni piszą o nim właśnie jako o Wibiuszu Gallu lub ewentualnie używają jedynie określenia Gall¹⁵. Danuta Okoń w swoich badaniach prozopograficznych dotyczących senatorów za dynastii Sewerów nie jest pewna, czy senator Wibiusz Gall jest tożsamy z cesarzem Trebonianem Gallem¹⁶, natomiast zarówno Rudolf Hanslik, jak i Adam Ziółkowski ufają świadectwu Zonarasa i zgodnie uznają, że cesarz pełnił funkcję senatora przed 251 r.¹⁷ Jest to znaczące dla utożsamienia Wibiusza Galla z inskrypcji honoryfikacyjnej Afinii Bebiany z Trebonianem Gallem, a dalej dla przypisania jej roli żony tegoż.

Do dalszych badań nad kręgiem rodzinnym Afinii Bebiany niezbędna jest analiza kolejnych napisów epigraficznych. Giacomo

¹¹ M. Kajava, *Roman Female Praenomina. Studies in the Nomenclature of Roman Women*, Helsinki 1995.

¹² M.C. Spadoni, *Perugia romana*, Perugia 2017, s. 95.

¹³ Więcej na temat różnych form zapisów żeńskich imion na inskrypcjach, z uwzględnieniem ojca oraz męża i ich roli w badaniach prozopograficznych, por. M. Kajava, *op. cit.*, s. 19–26.

¹⁴ Przykładowo: C. Vibio Treboniano Gallo, Gaio Vibio Trebon[ia]no Gallo, C. Vibius Trebonianus Gallus, C. Gallus, C. Vib(ius) Treb(onianus) Cillus. Por. CIL XI, 1928; EE II, 760 = ILS I, 522; RIC IV, 3, Trebonianus Gallus, nr 25–29, 97.

¹⁵ Zosimos pisał o nim Γάλλον, Aureliusz Wiktor – *Vibius Gallus*, a Eutropiusz połączył Treboniana Galla z Hostylianem, tworząc postać *Gallus Hostilianus*, Zos. I, 23, 1–23, 3. Por. Aur. Vict. *Caes.* 30, 1; Eutr. IX, 5.

¹⁶ D. Okoń, *Album senatorum. Senatores ab Septimii Severi aetate usque ad Alexandrum Severum (193–235 AD)*, vol. I, Szczecin 2017, s. 244–245.

¹⁷ Z kolei Ronald Syme uważa, że był on konsulem, Zonar. XI, 20. Por. R. Hanslik, *Vibius* 58, [w:] *Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft* [dalej: RE], Bd. VIII, A, 2, Hrsg. K. Ziegler, Stuttgart 1958, szp. 1985; R. Syme, *op. cit.*, s. 195; A. Ziółkowski, *op. cit.*, s. 114–115.

Manganaro na podstawie badań nad inną inskrypcją¹⁸ stwierdził, że między I a II w. n.e. rodzina Afinii Bebiany miała posiadłość na Sycylii (w obrębie Katanii)¹⁹. Niemniej istotniejsze są inskrypcje odnajdywane w rejonie Peruzji, gdzie Afinia Bebiana najprawdopodobniej żyła. Wydaje się również, że region ten z jakiegoś powodu – być może geograficznego pochodzenia rodziny Treboniana Galla – był w orbicie jego zainteresowań. O jego związkach z tym obszarem niewątpliwie świadczy jeden z napisów honoryfikacyjnych, wystawionych dla tegoż, kiedy był już cesarzem²⁰. Równie istotny jest fakt, że miasto to przez pewien czas nosiło miano *Colonia Vibia*²¹, a status ten został mu nadany najprawdopodobniej właśnie przez Treboniana Galla. Z kolei na podstawie wspólnoty imion oraz kontekstu geograficznego R. Hanslik uznał, że pradziadek Treboniana Galla również został mianowany patronem tego miasta²². Dzięki inskrypcji George C. Brauer wysunął wniosek, że późniejszy cesarz pochodził z bardzo wpływowej umbryjskiej rodziny²³. R. Syme natomiast uważał, iż o jej etruskim pochodzeniu świadczy teoforyczna etymologia imienia teścia Afinii Bebiany – Weldumnian (Veldumnianus) od boga ziemi – Woltumna (Voltumna)²⁴.

¹⁸ CIL X, 7041: D. M. S. / Gallicano fide / lissimo qvi fvit vi / licvs Afinianis / vix. ann. XLV.

¹⁹ G. Manganaro, *La Sicilia da Sesto Pompeo a Diocleziano*, [w:] *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, Bd. II. 11.1, Hrsg. W. Haase, H. Temporini, Berlin–New York 1988, s. 3–89.

²⁰ CIL XI, 1928: Imp. Caes. C. Vibio / Treboniano Gallo / Pio F[e]lici invicto / Aug. Pont. Max. Tr. Pot. II Cos/ Design / T. T. Fla / sianu Rufi / nus r. r. / devoti [num]in[i] ma / [i]es[tatiq]u[e] / [eius].

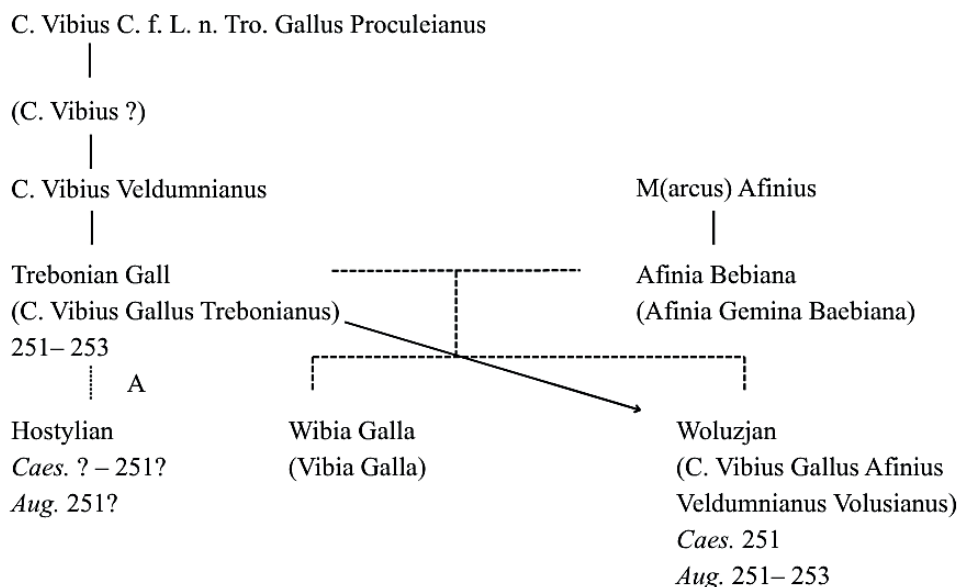
²¹ CIL XI, 1930.

²² CIL XI, 1926: C. Vibio C. f. L. n. Tro. / Gallo Proculiano / patrono Perusionorum / patrono et curatori r. p. Vet / tonensium iudici de V dec. aedi/li patrono collegi centon. / Vibius Veldumnianus / avo karissimo. Ob cuius / dedicationem dedit / decurionibus X II plebi X I. / l. d. d. d. / dedic. idibus Iul. / imp. M. Aurelio Antonino Aug. Pio Fel. II / et P. S[ep]timio Ge[t]a no[bilissimo] Caes. cos. Por. R. Hanslik, *op. cit.*, szp. 1985; R. Syme, *op. cit.*, s. 195. Więcej na temat koncepcji patronatu (zasłużonych) obywateli nad miastami (w rozumieniu wspólnot obywateli–mieszkańców) w imperium rzymskim: J. Nicols, *Civic Patronage in the Roman Empire*, Leiden–Boston 2014, s. 65–70, 218–220. O pochodzeniu tej gałęzi gens Trebonia (Vibii Trebonii) por. M.C. Spadoni, *op. cit.*, s. 61–62, 95.

²³ G.C. Brauer Jr., *The Age of the Soldier Emperors. Imperial Rome A.D. 244–284*, New Jersey 1975, s. 58; R. Syme, *op. cit.*, s. 195; D. Kienast, W. Eck, M. Heil, *op. cit.*, s. 200.

²⁴ R. Syme, *op. cit.*, s. 196.

Na podstawie wspomnianych źródeł epigraficznych, pochodzących głównie z Peruzji oraz dzięki założeniom teorii wspólnoty imion sformułowanej przez Olliego Salomies²⁵ powstało hipotetyczne drzewo genealogiczne rodzin Afinii Bebiany i Treboniana Galla (il. 1). Przodkowie Treboniana Galla zostali uzupełnieni o jeszcze jedną domniemaną postać – C. Vibiusa – który zgodnie z założeniami genealogicznymi miałby być dziadkiem cesarza, ale należy podkreślić, że nie wspominają o nim żadne źródła.

1. Hipotetyczne drzewo genealogiczne rodziny Afinii Bebiany i Treboniana Galla
Źródło: opracowanie własne

²⁵ Obszerniej na temat roli tzw. wspólnoty imion w badaniach prozopograficznych: O. Salomies, *Names and Identities: Onomastics and Prosopography*, [w:] *Epigraphic Evidence. Ancient History from Inscriptions*, ed. J. Bodel, London–New York 2001, s. 73–94. O próbach rekonstrukcji rodzin na podstawie świadectw epigraficznych: R. Saller, *The Family and Society*, [w:] *ibidem*, s. 95–117.

Dodatkowym argumentem przemawiającym na korzyść związków rodzinnych Afinii Bebiany z Trebonianem Gallem jest pełne brzmienie imienia ich syna – Woluzjana – które pojawia się na przykład w kontekście wyniesienia go do rangi augusta²⁶: *Imperator Caesar C. Vibius Afinius Gallus Veldumnianus Volusianus Augustus*²⁷. Uznając, że wywodzący się z Peruzji zarówno Trebonian Gall, jak i Afinia Bebiana mieli etruskie pochodzenie, przejęcie przez ich potomka jednego z imion matki jest kulturowo uzasadnione. W społeczeństwie etruskim kobiety cieszyły się stosunkowo silną pozycją, czego wyrazem było m.in. uwzględnienie *nomina* matki przy nazywaniu potomstwa. Te tzw. *matronimiki* często miały pierwszeństwo przy nadawaniu imion dzieciom i świadczyły o wyróżnianiu rodziny matki, jednocześnie podkreślając jej pozycję²⁸. Równie istotne w tym kontekście jest to, że Woluzjan nie przejął od ojca określenia „Trebonian”²⁹.

Sam Trebonian Gall urodził się więc prawdopodobnie w Peruzji i należał do kręgu senatorskiego³⁰. Związał się również z Afinią Bebianą, a w 250 r. przyjął z rąk Trajana Decjusza stanowisko dowódcy w Mezji. Podczas starć z Gotami najeżdżającymi tereny naddunajskie zginęli Trajan Decjusz i jego syn – Herenniusz, a Trebonian Gall został ogłoszony przez wojsko imperatorem³¹.

²⁶ ILS I, 525.

²⁷ Monety prowincjonalne, które prawdopodobnie były emitowane jeszcze zanim Woluzjan został augustem (przyjmując zgodnie z dość przekonującymi przesłankami numizmatycznymi, że Trebonian Gall wyniósł go do tej rangi dopiero po śmierci Hostyliana), również mają w napisach imię Afinius. RPC IX, 168–170; H. Mattingly, *The Reigns of Trebonianus Gallus and Volusianus of Aemilian*, „The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society” 1946, vol. VI, s. 36.

²⁸ O etruskim zwyczaju nadawania/przyjmowania imion przez synów po matkach: D. Briquel, *Les Étrusques*, Paris 2005, s. 76–77; L. Ceccarelli, *The Romanization of Etruria*, [w:] *A Companion to the Etruscans*, eds S. Bell, A.A. Carpino, Oxford 2016, s. 36–37; R.E. Wallace, *Language, Alphabet, and Linguistic Affiliation*, [w:] *ibidem*, s. 219–220.

²⁹ R. Syme, *op. cit.*, s. 196.

³⁰ I choć trudno jednoznacznie przesądzić, czy Wibiusz Gall senator to Trebonian Gall, to ta hipoteza wydaje się być jak najbardziej prawdopodobna, zważywszy na rozwój jego kariery oraz fakt, że został patronem Peruzji. Patronami zazwyczaj zostawali wpływowi mieszkańcy danej wspólnoty. Por. J. Nicols, *op. cit.*, s. 65–70; D. Okoń, *op. cit.*, s. 244–245.

³¹ Zosimos sugeruje zdradę Treboniana Galla, aczkolwiek w obliczu milczenia na ten temat innych źródeł oraz analizy sposobu prowadzenia walk przez Trajana Decjusza, wydaje się to być bezpodstawnym pomówieniem, tym bardziej, że według źródeł to Trajan Decjusz zdobył i umocnił swoją władzę (przekazana mu przez

Obok męża Afinii Bebiany wojsko pod Abritus miało uczynić imperatorem również jej syna, choć brak do tego stwierdzenia jednoznacznych przesłanek, a kwestia pozycji Woluzjana wiosną 251 r. nie jest do końca oczywista. Równie prawdopodobne wydaje się, że dopiero Trebonian Gall uczynił z niego cezara, a po pewnym czasie wyniósł do rangi augusta. Nawet jeżeli wojsko rzymskie uczyniło go imperatorem równolegle z Trebonianem Gallem, to w Rzymie pozostał drugi syn Trajana Decjusza – Hostylian (Gaius Valens Hostilianus Messius Quintus) – najprawdopodobniej z matką – Herennią Etruscyllą³². Zaistniała sytuacja zmusiła Treboniana Galla do podjęcia konkretnych kroków, które umożliwiłyby mu potwierdzenie swojej pozycji przed senatem. W tym czasie Hostylian był już cezarem³³, a może nawet – co sugerują źródła numizmatyczne z Wiminacjum – cieszył się tytułem augusta otrzymanym za życia ojca (czyli prawdopodobnie przed majem 251 r.)³⁴. Niezależnie

część wojsk) dzięki zdradzie oraz zabiciu swoich poprzedników, tj. Filipa Araba oraz Filipa Młodszego. Aur. Vict. *Caes.*, 28, 10; Zos. I, 21, 2–25, 2; U. Huttner, *Von Maximinus Thrax bis Aemilianus*, [w:] *Die Zeit der Soldatenkaiser...*, Bd. I, s. 202–203. W historiografii brak jednolitej narracji na ten temat, por. D.S. Potter, *The Roman Empire at Bay. AD 180–359*, London–New York 2004, s. 247; J.F. Drinkwater, *Maximinus to Diocletian and the Crisis*, [w:] *The Cambridge Ancient History...*, vol. XII, s. 40; L. Grodzanova, *Trebonianus Gallus...*, s. 118.

³² Herennia Cupressenia Etruscilla – etruskiego pochodzenia żona Trajana Decjusza, matka Herenniusza Decjusza i Hostyliana. Wydaje się, że pełniła dość ważną rolę w polityce sukcesyjnej swojego męża. PIR² H 136; R. Syme, *Emperors and Biography. Studies in the Historia Augusta*, Oxford 1971, s. 197; idem, *Historia Augusta...*, s. 194–195; M. Horster, *op. cit.*, s. 302–302; U. Huttner, *op. cit.*, s. 205; L. Grodzanova, *Emperor Trajan Decius and His Sons on the Lower-Danubian Limes (AD 249–251)*, [w:] *Limes XXII. Proceedings of the 22nd International Congress of Roman Frontier Studies Russe, Bulgaria, September 2012*, Sofia 2015, s. 145–149; eadem, *The Roman Emperors...*, s. 85.

³³ Chociaż nie wiadomo, kiedy dokładnie nim został. W historiografii dominują dwa poglądy – albo Hostylian został cezarem o wiele później niż jego starszy brat, albo równolegle z nim. Por. RIC IV, 3, Trajan Decius, nr 174–185, 193–201, 212–218; M. Peachin, *op. cit.*, s. 33; U. Huttner, *op. cit.*, s. 206; L. Grodzanova, *What about...*, s. 238.

³⁴ RPC IX, 50. Chociaż datacja jest kontrowersyjna, ponieważ legenda na rewersie (AN XII) wskazuje na rok 250/251, nie wiadomo jednak czy przed śmiercią Trajana Decjusza, czy już za panowania Treboniana Galla. Istotnym jest, że emisje z Wiminacjum (Viminacium) dla Treboniana Galla jako augusta na rewersie zawierają taką samą datację. Mimo to część badaczy optuje za tym, że Hostylian został augustem za panowania swojego ojca. Por. RPC IX, 52, 53; R. Hanslik, *op. cit.*, szp. 1987. Równie niepewnym jest wyniesienie Hostyliana do godności cezara w 250 r.: ILS 520; M. Peachin, *op. cit.*, s. 66–69; A. Kluczek, *Polityka dynastyczna...*, s. 40, 44–46; J.F. Drinkwater, *op. cit.*, s. 39–40.

od tego, czy Hostylian w momencie przybycia Treboniana Galla i Woluzjana do Rzymu był cezarem czy augustem, pierwszy z nich uznał jego pozycję, zaadoptował go i tym samym włączył w swój krąg rodzinny³⁵. Woluzjan również doczekał się tytułu augusta – albo jeszcze przed śmiercią Hostyliana, albo tuż po niej³⁶.

W świetle powyższych ustaleń można wysunąć wniosek, że Afinia Bebiana, córka bliżej nieznanego Marcusa Afiniusa, miała etruskie korzenie i była żoną pochodzącego z Peruzji senatora – późniejszego cesarza Treboniana Galla, któremu urodziła syna Woluzjana. Do ich kręgu rodzinnego włączono (poprzez adopcję) syna poprzedniego cesarza – Hostyliana.

(Nie)znana córka

W hipotetycznym drzewie genealogicznym rodziny Afanii Bebiany i Treboniana Galla (il. 1) pojawia się również postać Wibii Galli (Vibia Galla), ich domniemanej córki. R. Hanslik wpisał Wibię Gallę do tego kręgu rodzinnego na podstawie inskrypcji odkrytej w Alba Fucens, która to odnosi się do sfinansowania przez nią odnowy (przynajmniej części) term, a najprawdopodobniej kompleksu łażni³⁷. Argumentem przemawiającym za uznaniem jej pokrewieństwa z Trebonianem Gallem – poza podobieństwem imion i prawdopodobną przynależnością do tego samego rodu (*gens Vibia*) – jest fakt, że senat i lud Alba Fucens mieli wystawić tam rzezonemu

³⁵ O adopcji Hostyliana przez Treboniana Galla przy jednoczesnym nieprzekazaniu mu najwyższej władzy: Zos. I, 25, 2. Choć badacze nie są zgodni co do tego, kiedy Hostylian (po raz pierwszy?) został augustem, por. M. Peachin, *op. cit.*, s. 33; A. Kluczek, *Wybrane zagadnienia...*, s. 149, 152; J.F. Drinkwater, *op. cit.*, s. 40; L. Grozdanova, *Trebonianus Gallus...*, s. 119; eadem, *The Roman Emperors...*, s. 121–122.

³⁶ Późniejsze źródła pisane wskazują, że Woluzjan nosił tytuł augusta równolegle z Trebonianem Gallem od początku. Por. Eutr. IX, 5; Zos. I, 24, 1; por. J.F. Drinkwater, *op. cit.*, s. 41; U. Huttner, *op. cit.*, s. 213–214.

³⁷ AE 1952, 19 = AE 1962, 30: Vibia C F Galla balne[um/ae] / de sua pecunia ref cur[avit]. Por. R. Hanslik, *Vibius 71*, [w:] *RE*, Bd. VIII, A, 2, Hrsg. K. Ziegler, Stuttgart 1958, szp. 1999; K. Beaufay, *The Roman Public Baths of Central Italy during the Imperial Period: an Architectural Study*, vol. IV (*Catalogue of Inscriptions*), Oxford 2020, s. 2. Więcej na temat badań archeologicznych w rejonie Alba Fucens wraz z analizą omawianych inskrypcji: S. Landi, M. Serraiocco, E. Ceccaroni, *Un mosaico pavimentale con iscrizione dalle terme di Alba Fucens (AQ): studio e primi interventi*, [w:] *Atti del XXVI Colloquio. Dell'associazione Italiana per lo studio e la conservazione del mosaico*, a cura di C. Angelelli, Ch. Cecalupo, Roma 2021, s. 767–773.

cesarzowi ołtarz³⁸. Według Sylvii Diebner związku Treboniana Galla z tym miejscem są wystarczającym argumentem za tym, by uznać jego bliskie pokrewieństwo z Wibią Gallą³⁹. Niemniej, jak już zauważył R. Syme, żadne inne źródła (oraz przesłanki) nie poświadczają bytności Wibii Galli w tym kręgu rodzinnym i choć inskrypcja wskazuje, że to Wibiusz Gall był jej ojcem, to brak jest konotacji z rodziną Wibiusza z Peruzji, a już tym bardziej nie ma pewności, że Afinia Bebianą była matką rzeczonyj Wibii Galli⁴⁰. Co więcej, te same poszlaki źródłowe, oparte o teorię wspólnoty imion oraz analizę kontekstową i porównawczą napisów epigraficznych z Alba Fucens pozwoliły Marco Buonocore wysunąć hipotezę, że Wibia Galla mogła być córką innego Gajusza Wibiusza, (prawdopodobnie) kvestora z Alba Fucens z I w. Przemawia za tym również analiza filologiczna, ponieważ użyte określenie *balneum* było powszechnie stosowane do wczesnej epoki cesarskiej, by potem ustąpić określeniu *thermae*. A to wykluczałoby przynależność tej konkretnej Wibii Galli do rodziny Afinii Bebiany i Treboniana Galla⁴¹.

(Nie)obecna Afinia Bebiana

Intrygująca jest (nie)obecność Afinii Bebiany, która w znanych współcześnie źródłach pojawia się raz – na wspomnianej już inskrypcji honoryfikacyjnej z Peruzji, datowanej na okres przed czerwcem 251 r., a więc zanim Trebonian Gall został cesarzem. Co ciekawe – do śmierci Hostyliana, która miała miejsce między połową lipca a początkiem sierpnia (a więc w okresie współrządów z Trebonianem Gallem)⁴², wszelkie emisje monetarne z imieniem

³⁸ CIL IX, 3916: Imp. Caesar / C. Vibio Trae / boniano Gal / lo Pio Felici / Aug. Trib. pot. / II cos. II p. p. / S P Q A.

³⁹ S. Diebner, *Aesernia-Venafrum: Untersuchungen zu den Römischen Steindenkmälern Zweier Landstädte Mittelitaliens*, Roma 1979, s. 145.

⁴⁰ Sceptycyzm wynika z faktu, że jedyną pewną przesłanką jest wspólnota imion oraz brak bezpośredniego powiązania rodziny Afinii Bebiany i Treboniana Galla z Alba Fucens, choć (mimo to) część badaczy bez wątpliwości włącza Wibię Gallę do ich rodziny. Por. R. Hanslik, *Vibius 71...*, szp. 1999; R. Syme, *Historia Augusta...*, s. 196.

⁴¹ M. Buonocore, *Alba Fucens in attraverso le sue iscrizioni: novita e verifiche*, [w:] *Le epigrafi della valle di Comino*, ed. H. Solin, Alvito 2013, s. 33–34; S. Landi, M. Serraiocco, E. Ceccaroni, *op. cit.*, s. 769–770.

⁴² Hostylian najprawdopodobniej umarł w wyniku zarazy panującej wówczas w imperium, aczkolwiek Zosimos sugeruje, że to Trebonian Gall zabił swojego adoptowanego syna. Niepewność co do określenia miesiąca, w którym miał umrzeć, bazuje na sprzeczności informacji wynikających ze źródeł: Aur. Vict. *Caes.* 30, 2;

cesarzowej odwołują się tylko do jego matki – Herennii Etruscylli, czyli wdowy po Trajanie Decjuszu.

Herennia Etruscylla była matką zarówno Hostyliana, jak i Herenniusza Etruska – augusta, który wraz z ojcem zginął pod Abritus⁴³. Mogła poszczycić się – podobnie jak Afinia Bebiana – etruskim pochodzeniem. W 251 r. umierają dwaj augustowie, a władza albo już jest w rękach jej młodszego syna (jeżeli został augustem za życia ojca), albo (teoretycznie) powinna przejść w jego ręce. W obu przypadkach pozycja Herennii Etruscylli miała nie być zachwiana. Niemniej wojsko w okolicach Abritus mianuje imperatorem Treboniana Galla.

W historiografii dość długo postać Herennii Etruscylli była traktowana jako klucz do zrozumienia roli i miejsca Afinii w rodzinie Treboniana Galla po 251 r., ponieważ zakładano, że przynajmniej do śmierci Hostyliana jego matka zachowała tytuł augusty⁴⁴. Fakt ten miały potwierdzać emitowane w Rzymie monety z imieniem Herennii Etruscylli na awersie i legendą PVDICITA AVG[VSTAE] na rewersie oraz dość pokaźna liczba typów i wariantów monet z Antiochii. Badania Brigitte Klein wykazały, że obie emisje nie dostarczają jednoznacznych przesłanek do potwierdzenia tezy o powstaniu tej emisji po śmierci Trajana Decjusza⁴⁵.

W odniesieniu do emisji tetradrachm z Antiochii znaczące okazują się wyobrażenia orła na rewersach. Orzeł na monetach Trajana

Epit. de Caes. 30; Zos. I, 25, 2. Por. H. Mattingly, *op. cit.*, s. 36; P. Southern, *The Roman Empire from Severus to Constantine*, London–New York 2004, s. 36; J.F. Drinkwater, *op. cit.*, s. 40; K. Harper, *Pandemics and Passages to Late Antiquity: Rethinking the Plague of c. 249–270 Described by Cyprian*, „Journal of Roman Archaeology” 2015, vol. XXVIII, s. 241–248.

⁴³ Właściwie Q. Herennius Etruscus Messius Decius, RIC IV, 3, Tr. Dec., nr 138; PIR² H 106; M. Peachin, *op. cit.*, s. 32–33, 67–69; D. Kienast, W. Eck, M. Heil, *op. cit.*, s. 197. O promowaniu go na następcę Trajana Decjusza: A. Kluczek, *Wybrane zagadnienia...*, s. 146–149; eadem, *Polityka dynastyczna...*, s. 39–40; L. Grozdanova, *What about...*, s. 238–240.

⁴⁴ Historia dostarcza świadectw, że za czasów pryncypatu takie sytuacje miały miejsce. Zarówno Lucylla zachowała tytuł augusty nawet po ponownym zamażpójściu, jak i (najprawdopodobniej) Domicja Longina – wdowa po cesarzu Domicjanie. Więcej na ten temat: F. Chausson, *Domitia Longina: reconsideration d'un destin impérial*, „Journal des savants” 2003, n° 1, s. 101–129.

⁴⁵ RIC IV, 3, Tr. Dec., nr 136, 138; RPC IX, nr 1753–1754, 1781, 1783 i in.; R. Syme, *Historia Augusta...*, s. 205; B. Klein, *op. cit.*, s. 150. Choć niektórzy uważają, że Herennia Etruscylla była aktywna w Rzymie nawet po przybyciu Treboniana Galla: H. Mattingly, *op. cit.*, s. 36, 39; A. Kluczek, *Polityka dynastyczna...*, s. 68; L. Grozdanova, *Trebonianus Gallus...*, s. 119.

Decjusza (np. RPC IX, 1659) stoi na palmie na niezbyt szeroko rozstawionych nogach z nie w pełni rozłożonymi skrzydłami, a w dziobie trzyma wieniec. Jego postawa jest statyczna, niezadarta głowa jest zwrócona w lewo. Wyraźnie zaznaczone pióra na skrzydłach ułożone są zarówno wertykalnie, jak i horyzontalnie. Górna część skrzydeł jest dość ostro zakończona, przez co odnosi się wrażenie, że ptak je przyciska do siebie. Podobne wyobrażenie znajduje się na monetach Herennii Etruscylli (np. RPC IX, 1629). Inne wyobrażenie odnajdujemy na emisjach Treboniana Galla (np. RPC IX, 1811). Orzeł również trzyma w dziobie wieniec i stoi na palmie na rozstawionych nogach, jednakże jego postawa zdaje się być bardziej dynamiczna. Wpływ na to ma zarówno ustawienie nóg, szeroko rozpostarte skrzydła, jak i zadarta ku górze głowa⁴⁶. W związku z powyżej wskazanymi szczegółami stylistycznymi wydaje się, że emisja tetradrachm, na którą powołują się badacze wskazujący na niezachwianą pozycję Herennii Etruscylli, powinna raczej być datowana na okres panowania jej męża, a nie Treboniana Galla. To z kolei podważa tezę o obecności matki Hostyliana w czasie jego współrządów z następcą swojego ojca.

Natomiast na korzyść tezy o niezachwianej pozycji Herennii Etruscylli przemawia fakt, że przynajmniej w okresie zanim Trebonian Gall dotarł do Rzymu i potwierdził swoją pozycję, jedynym uznanym przez senat władcą był Hostylian, a augustą-wdową była właśnie ona. Najprawdopodobniej w tym czasie status Herennii Etruscylli był niezachwiany. Wiele jednak zależało od pozycji jej syna w Rzymie oraz od skutków napływu wieści na temat wyboru w prowincji nowego imperatora, więc rzeczywiście mennice (zarówno centralne, jak i prowincjonalne) jeszcze przez pewien czas mogły emitować numizmaty z legendą HER(ennia) ETRVSCILLA AVG(usta). Trudno natomiast jednoznacznie stwierdzić, że jej pozycja się nie zmieniła po przybyciu nowych cesarzy do Rzymu (nawet po adopcji Hostyliana).

O nieobecności Afinii Bebiany u boku cesarza Treboniana Galla mogą również świadczyć emisje z Antiochii z personifikacją Pudicitii na rewersie typu PVDICITIA AVG i wyobrażeniem Treboniana Galla lub Woluzjana na awersie (zamiast z tradycyjnym dla tego typu numizmatów wizerunkiem żony lub matki). Siedząca

⁴⁶ Por. RPC IX, 1629, 1654, 1811. Więcej na temat zmieniającego się wizerunku orla na monetach syryjskich za Sewerów: R. McAlee, *The Severan Tetradrachms of Laodicea*, „American Numismatic Society Museum Notes” 1984, vol. XXIX, s. 43–59.

na tronie postać kobieca, przedstawiona z lewego profilu, dzierży berło w lewej ręce, a prawą poprawia welon, co interpretowane jest jako gest skromności i godności⁴⁷. Wyobrażenie Pudicitii pojawia się w mennictwie od czasów Hadriana (choć jej imię pierwszy raz wystąpiło na denarach i aureusach Plotyny za rządów Trajana)⁴⁸. Występowała głównie na monetach wydanych w imieniu lub dla cesarzowych, ponieważ była personifikacją cech pożądanych u kobiet – czystości, niewinności, a nawet wstydlivości oraz powściągliwości⁴⁹. Oczywiście pojawiają się również – choć nie tak licznie – emisje z Pudycicią na rewersie i panującym cesarzem na awersie lub, jak w przypadku Trajana Decjusza, z jego synami (są to kolejno władcy: Hadrian, Antonin Pius, Septymiusz Sewer, Sewer Aleksander, Gordian III, Trajan Decjusz oraz Herenniusz i Hostylian)⁵⁰. Owa personifikacja ma tutaj najprawdopodobniej odnosić się do propagowania w imperium określonych norm moralnych⁵¹. Znaczącym natomiast jest, że wszyscy oni – nie wliczając Gordiana III i synów Trajana Decjusza – emitują monety z Pudycicią również dla lub w imieniu swoich matek oraz żon⁵². Jedynie w przypadku Gordiana III nie znamy emisji z Pudycicią dla jego małżonki Sabinii Trankwiliny⁵³. Jest to o tyle istotne, że również za Treboniana Galla i Woluzjana nie wyemitowano monet z takim wyobrażeniem dla Afinii Bebiany. Zestawienie ze sobą odniesień do Pudicitii w propagandzie namonetarnej Treboniana Galla przy jednoczesnym braku takiej emisji dla Afinii Bebiany prowadzi do wniosku, że ta była wówczas całkowicie nieobecna u boku cesarza.

Lily Grozdanova zakłada, że zgodnie z polityką Treboniana Galla, która miała na celu swoiste zjednoczenie z rodziną zmarłego Trajana Decjusza, Afinia świadomie nie przyjęła tytułu augusty

⁴⁷ RIC IV, 3, Treb. Gal., nr 88; *ibidem*, Volusian, nr 204, 232.

⁴⁸ Por. RIC II, Trajan, nr 733.

⁴⁹ Więcej na temat Pudicitii: T. Mikocki, *op. cit.*, s. 197–266.

⁵⁰ Przykładowo: RIC II, Hadrian, nr 293–295; RIC III, Antoninus Pius, nr 702; RIC IV, 1, Septimius Severus, nr 524; RIC IV, 2, Severus Alexander, nr 307; RIC IV, 3, Tr. Dec., nr 46, 159, 196.

⁵¹ Intrygujące jest przy tym wykorzystywanie personifikacji tej cnoty, tradycyjnie przypisywanej kobietom. Por. B. Lichocka, *Pudicitia sur les monnaies romaines*, „Etudes et travaux” 1976, t. IX, s. 166; A. Wallace-Hadrill, *The Emperor and his Virtus*, „Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte” 1981, Bd. XXX, H. 3, s. 322; T. Mikocki, *op. cit.*, s. 201.

⁵² Heliogabal wyemitował monety z Pudycicią nawet dla swojej babki Julii Mezy: RIC IV, 2, Elagabalus, nr 267.

⁵³ RIC IV, 3, Gordian III, nr 240.

w geście uznania wobec wdowy po poprzednim cesarzu⁵⁴. Teza ta jest dość osobliwa, ponieważ jej założenia wydają się nie do zrealizowania z powodów czysto formalnych. Jedynie Trebonian Gall mógłby w tej sytuacji odmówić senatowi przyznania własnej żonie takiego tytułu (co np. miało miejsce za czasów Klaudiusza i Messaliny), ale również takie wytłumaczenie nie wydaje się przekonujące. Należy pamiętać, że pozycja nowego władcy, szczególnie w pierwszym okresie jego rządów, nie była niezachwiana. Trebonian Gall musiał uzyskać z rąk senatu aprobatę i pełną legitymizację swojej władzy. Co więcej – pozycję cesarza z pewnością osłabiała konieczność płacenia Gotom trybutu⁵⁵. W związku z tym raczej nie jest prawdopodobne, by Trebonian Gall, chcąc żyć w jak najlepszych stosunkach z senatem i w obliczu prób legitymizacji własnej pozycji, zdecydował się na taką odmowę. Ponadto senat mógł w ogóle nie wyjść z taką propozycją, ale pytaniem otwartym pozostaje wówczas „dlaczego?”. Tak jak odmowa mogłaby być traktowana jako akt skromności (choć Trebonian Gall odmawiałby w imieniu swojej żony, nie swoim), to brak takiej propozycji ze strony senatu mógłby świadczyć o nieobecności Afinii Bebiany u boku nowego imperatora. Niemniej na obecnym etapie badań kwestia ta musi pozostać nierozstrzygnięta.

Abstrahując od faktu, czy to Trebonian Gall odmówił Afinii Bebianie statusu augusty, czy senat jej go nie przyznał, nie tłumaczy to sytuacji, że nawet kiedy Hostylian umarł, a Herennia Etruscilla definitywnie znikła z przestrzeni publicznej – o ile uznamy, że na początku panowania Treboniana Galla się pojawiała⁵⁶ – Afinia Bebiana pozostała nieobecna. W związku z tym dopuszczam tezę Davida S. Pottera, że w czasie, kiedy Trebonian Gall został augustem, nie był już żonaty z Afinią Bebianą, ponieważ: po pierwsze – doszło do separacji tudzież rozwodu, co w starożytnym Rzymie oczywiście nie było czymś wyjątkowym, szczególnie w klasycznych

⁵⁴ Por. L. Grozdanova, *Trebonianus Gallus...*, s. 119–120; eadem, *The Roman Emperors...*, s. 122.

⁵⁵ O warunkach pokojowych z Gotami i ich późniejszych najazdach por. Zos. I, 24,1–28, 1; J.F. Drinkwater, *op. cit.*, s. 40; A. Ziółkowski, *op. cit.*, s. 115; L. de Blois, *op. cit.*, s. 69; R. Suski, *op. cit.*, s. 8–11. Intrygujące są także znaleziska monet Trajana Decjusza na terenach współczesnej Polski, które mogą potwierdzać m.in. opłacenie Gotów w 251. Por. A. Bursche, *The Battle of Atritus, the Imperial Treasury and Aurei in Barbaricum*, „The Numismatic Chronicle” 2013, vol. CLXXIII, s. 151–170.

⁵⁶ Por. P. Southern, *op. cit.*, s. 36.

(rozumianych jako nie-cesarskie) rodzinach⁵⁷ (a przecież taką rodzinę mogli tworzyć do 251 r.), po drugie – Afinia Bebianą z bliżej niewyjaśnionych przyczyn zmarła zanim jej mąż przybył do Rzymu, by potwierdzić swoją pozycję panującego⁵⁸. Możliwe jest także, że w obliczu problemów wewnętrznych (legitymizacja władzy, walka z zarazą, potencjalne niezadowolenie senatu ze sposobu rozwiązywania konfliktu z Gotami) oraz zewnętrznych (wciąż niepewna sytuacja na pograniczach)⁵⁹ Trebonianowi Gallowi nie zależało na wyniesieniu do rangi augusty jakiegokolwiek z kobiet ze swojego otoczenia ani – co istotne – na wyeksponowaniu pozycji Afinii Bebiany na przykład poprzez nadanie jej rangi *divy*⁶⁰. Taka teza tłumaczyłaby, dlaczego nie doszło do ewentualnej deifikacji Afinii Bebiany, przy założeniu, że w 251 r. już nie żyła⁶¹.

Podsumowanie

Afinia Bebianą jest postacią, która wpisuje się w kategorię anonimowych „cesarzowych”, a więc kobiet, które znane są z pojedynczych przekazów źródłowych i nie pojawiają się w polityce wizerunkowej swoich cesarskich małżonków. Jedyne bezpośrednie potwierdzenie jej bytności odnajdujemy w pojedynczym świadectwie epigraficznym. Inskrypcja z Peruzji (CIL XI, 3, 1927) przypisuje Afinii Bebianie bardzo istotną rolę – żony „znakomitego męża”, senatora pełniącego wysokie funkcje w administracji państwowej imperium rzymskiego w pierwszej połowie III w. – Treboniana Galla. Jako małżonka Afinia Bebianą niewątpliwie wypełniła jedno z najważniejszych oczekiwań społecznych wobec kobiet – została matką.

⁵⁷ O rozwodach: J. Evans-Grubbs, *Women and the Law in the Roman Empire. A Sourcebook on Marriage, Divorce and Widowhood*, London–New York 2002, s. 187–210. Por. PIR² A 439; D.S. Potter, *Prophecy and History in the Crisis of the Roman Empire. A Historical Commentary on the Thirteenth Sibylline Oracle*, Oxford 1990, s. 284; U. Huttner, *op. cit.*, s. 212.

⁵⁸ D.S. Potter, *Prophecy and History...*, s. 284.

⁵⁹ Choć niektórzy badacze wskazują, że historiografia antyczna nie wspomina o żadnych wewnętrznych konfliktach aż do czasów Emiliany (251), por. R. Sułkowski, *op. cit.*, s. 8.

⁶⁰ Dzięki jednej zachowanej inskrypcji przypuszcza się, że Cecylia Paulina (żona Maksymina Traka), deifikowana, mogła nosić tytuł augusty, CIL X, 5054: *Divae / Caeciliae / Pavliniae / Piae Avg.*

⁶¹ A takie praktyki (tj. deifikacji pośmiertnej małżonek, które nie dożyły rządów swoich mężów) były stosowane, np. postać Maryniana (Egnatia Mariniana) znana jest wyłącznie z emisji konsekracyjnych (legenda: *DIVAE MARINIANAE*). Por. RIC V, 1, Mariniana, nr 3–4, 6, 9–11; PIR² E39.

Zapewniła potomstwo Trebonianowi Gallowi w postaci Woluzjana, który posługując się matronimikiem, eksponował swoje związki z tą częścią rodziny. Niestety obecnie nie można jednoznacznie stwierdzić, czy w rodzinie Afinii Bebiany i Treboniana Galla było więcej dzieci, ponieważ w przypadku Wibii Galli poza podobieństwem imion (na podstawie inskrypcji AE 1952, 19) oraz dodatkowej inskrypcji na ołtarzu poświęconym przez lud dla rzeszonego cesarza (CIL IX, 3916), nie ma żadnych innych poszlak wskazujących na jej przynależność do tego kręgu rodzinnego. Kręgu, do którego poprzez adopcję włączono Hostyliana – ostatniego żyjącego syna Trajana Decjusza (poprzednika Treboniana Galla) i jednocześnie wyniesiono go do rangi augusta. Pozycja Herennii Etruscylli, wdowy po Trajanie Decjuszu, nie wyjaśnia nieobecności Afinii Bebiany u boku Treboniana Galla i Woluzjana w maju 251 r. oraz w następnych latach. Znaczące jest, że niezależnie od powodu jej absencji, Trebonian Gall nawet po odsunięciu od życia publicznego Herennii Etruscylli (nie zważając na okoliczności), z bliżej nieznanego powodu nie wprowadził do przestrzeni publicznej swojej żony – Afinii Bebiany.

Z całą pewnością możemy uznać, że Afinia Bebianą była żoną Treboniana Galla, a w związku z tym niewątpliwie pełniła istotną rolę w tym kręgu rodzinnym. Pomimo jej etruskiego pochodzenia, które mogło świadczyć nie tylko o wspaniałych korzeniach, ale również o wysokiej pozycji społecznej, jej wizerunek nie był promowany przez małżonka. Ponadto można wykluczyć związki rodzinne Afinii Bebiany z Wibią Gallą, a w konsekwencji podać w wątpliwość, czy ta ostatnia w ogóle była córką Treboniana Galla.

Postać Afinii Bebiany została w dużej mierze zapomniana wskutek realiów epoki – burzliwego okresu w dziejach Rzymu. Pomimo niewątpliwie istotnej roli, jaką odgrywała, niewiele wiadomo na jej temat. Jej życie przypadło na szczególny okres, bardzo ubogi źródłowo, dla którego głównymi bieżącymi świadectwami są inskrypcje oraz numizmaty. Wszelkie poszlaki wskazują, że w 251 r. Afinia Bebianą już nie żyła. Niemniej pewnym jest, że – pomimo ograniczonej obecności w źródłach – była żoną (przyszłego) cesarza oraz matką jego syna i współrządcy, co czyni z niej postać znaczącą dla dziejów imperium.

Bibliografia / Bibliography

ŹRÓDŁA DRUKOWANE

- AE: „L'Année Épigraphique” 1888 i nn.
- Aur. Vict. Caes.: Sekstus Aureliusz Wiktor, *Księga o cesarzach*, [w:] *Brewiaria dziejów rzymskich*, przekł. P. Nehring, B. Bibik, Warszawa 2010, s. 55–138.
- CIL: *Corpus Inscriptionum Latinarum*, ed. T. Mommsen et al., Berolini 1863 i nn.
- EE II: *Ephemeris Epigraphica: Corporis Inscriptionum Latinarum Supplementum*, vol. II, ed. K. Zangemeister, Berlin–Boston 1875.
- Epit. de Caes.: *Epitome de Caesaribus. O życiu i obyczajach imperatorów od Cezara Augusta do Teodozjusza*, przekł. A. Hryniewiecka, Warszawa 2015.
- Eutr.: Eutropiusz, *Brewiarium od założenia miasta*, [w:] *Brewiaria dziejów rzymskich*, przekł. P. Nehring, B. Bibik, Warszawa 2010, s. 139–251.
- ILS: Dessau H., *Inscriptiones Latinae Selectae*, Berolini 1892 i nn.
- RIC II: *The Roman Imperial Coinage*, vol. II (*Vespasian to Hadrian*), eds H. Mattingly, E.A. Sydenham, London 1926.
- RIC III: *The Roman Imperial Coinage*, vol. III (*Antoninus Pius to Commodus*), eds H. Mattingly, E.A. Sydenham, London 1930.
- RIC IV, 1: *The Roman Imperial Coinage*, vol. IV, part 1 (*Pertinax to Geta*), eds H. Mattingly, E.A. Sydenham, London 1936.
- RIC IV, 2: *The Roman Imperial Coinage*, vol. IV, part 2 (*Macrinus to Pupienus*), eds H. Mattingly, E.A. Sydenham, C.H.V. Sutherland, London 1938.
- RIC IV, 3: *The Roman Imperial Coinage*, vol. IV, part 3 (*Gordian III – Uranius Antoninus*), eds H. Mattingly, E.A. Sydenham, C.H.V. Sutherland, London 1949.
- RIC V, 1: Webb P.H., *The Roman Imperial Coinage*, vol. V, part 1 (*Valerian–Florian*), eds H. Mattingly, E.A. Sydenham, London 1927.
- RPC IX: Hostein A., Mairat J., *Roman Provincial Coinage. From Trajan Decius to Uranius Antoninus (AD 249–254)*, London–Paris 2016 (online 2025: <http://rpc.ashmus.ox.ac.uk/>).
- Zonar.: Joannis Zonarae, *Epitome Historiarum*, ed. L. Dindorf, Lipsiae 1870. <https://doi.org/10.1515/9783112423103>
- Zos.: Zosimos, *Nowa historia*, przekł. H. Cichocka, Warszawa 1993.

OPRACOWANIA

- Balbuza K., *Virtutes and Abstract Ideas Propagated by Marcia Otacilia Severa. Numismatic Evidence*, [w:] *Within the Circle of Ancient Ideas and Virtues. Studies in Honour of Professor Maria Dzielska*, eds K. Twardowska et al., Kraków 2014, s. 185–196.
- Bauman R.A., *Women and Politics in Ancient Rome*, London–New York 2003. <https://doi.org/10.4324/9780203429075>
- Beaufay K., *The Roman Public Baths of Central Italy during the Imperial Period: an Architectural Study*, vol. IV (*Catalogue of Inscriptions*), Oxford 2020.

- Blois L. de, *Image and Reality of Roman Imperial Power in the Third Century AD. The Impact of War*, London–New York 2019. <https://doi.org/10.4324/9781351135597>
- Brauer G.C. Jr., *The Age of the Soldier Emperors. Imperial Rome A.D. 244–284*, New Jersey 1975.
- Briquel D., *Les Étrusques*, Paris 2005. <https://doi.org/10.3917/puf.briqu.2005.01>
- Buonocore M., *Alba Fucens in attraverso le sue iscrizioni: novita e verifche*, [w:] *Le epigrafi della valle di Comino*, ed. H. Solin, Alvito 2013, s. 23–39.
- Burns J., *Introduction*, [w:] J. Burns, *Great Women of Imperial Rome. Mothers and Wives of the Caesars*, London–New York 2007, s. 1–5. <https://doi.org/10.4324/9780203967072>
- Bursche A., *The Battle of Atritus, the Imperial Treasury and Aurei in Barbaricum*, „The Numismatic Chronicle” 2013, vol. CLXXIII, s. 151–170.
- The Cambridge Ancient History: The Crisis of Empire, A.D. 193–337*, vol. XII, eds A.K. Bowman, P. Garnsey, A. Cameron, Cambridge 2005.
- Ceccarelli L., *The Romanization of Etruria*, [w:] *A Companion to the Etruscans*, eds S. Bell, A.A. Carpino, Oxford 2016, s. 28–40. <https://doi.org/10.1002/9781118354933.ch3>
- Chausson F., *Domitia Longina: reconsideration d'un destin impérial*, „Journal des savants” 2003, n° 1, s. 101–129. <https://doi.org/10.3406/jds.2003.1663>
- Christol M., *L'Empire Romain du IIIe siècle. Histoire politique (de 192, mort de Commode, a 325, concile de Nicee)*, Paris 1997.
- Die Zeit der Soldaten-Kaiser. Krise und Transformation der Römischen Reiches im 3. Jahrhundert n. Chr. (235–284)*, Bd. I–II, Hrsg. K.P. Johne, U. Hartmann, Th. Gerhardt, Berlin 2008.
- Diebner S., *Aesernia-Venafrum: Untersuchungen zu den Römischen Steindenkmälern Zweier Landstädte Mittelitaliens*, Roma 1979.
- Drinkwater J.F., *Maximinus to Diocletian and the Crisis*, [w:] *The Cambridge Ancient History: The Crisis of Empire, A.D. 193–337*, vol. XII, eds A.K. Bowman, P. Garnsey, A. Cameron, Cambridge 2005, s. 28–67. <https://doi.org/10.1017/CHOL9780521301992.003>
- Evans-Grubbs J., *The Family*, [w:] *A Companion to the Roman Empire*, ed. D.S. Potter, Malden–Oxford–Carlton 2006, s. 312–327. <https://doi.org/10.1002/9780470996942.ch17>
- Evans-Grubbs J., *Women and the Law in the Roman Empire. A Sourcebook on Marriage, Divorce and Widowhood*, London–New York 2002. <https://doi.org/10.4324/9780203442524>
- Frézouls E., *Le rôle politique des femmes dans l'Histoire Auguste*, [w:] *Historiae Augustae Colloquium Genevense*, a cura di G. Bonamente, F. Paschoud, Bari 1994, s. 121–136.
- George M., *Family Imagery and Family Values in Roman Italy*, [w:] *The Roman Family in the Empire. Rome, Italy, and Beyond*, ed. M. George, Oxford–New York 2005, s. 37–66. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199268412.003.02>

- Girotti B., *Cornelia Gallonia Augusta, secunda moglie di Valeriano: un contributo epigrafico ad un problema storiografico?*, „Epigraphica” 2004, n° 66, s. 365–367.
- Grozdanova L., *Emperor Trajan Decius and His Sons on the Lower-Danubian Limes (AD 249–251)*, [w:] *Limes XXII. Proceedings of the 22nd International Congress of Roman Frontier Studies Russe, Bulgaria, September 2012*, Sofia 2015, s. 145–150.
- Grozdanova L., *The Roman Emperors Against the Goths of Cniva: Political Mythology, Historical Documents, and Retrievable Reality*, Sofia 2019.
- Grozdanova L., *Trebonianus Gallus and Volusianus (AD 251–253). Ruling the Empire in between the West and the East*, „Ancient West and East” 2014, vol. XIII, s. 117–137.
- Grozdanova L., *What about Herennius Etruscus?*, [w:] *Empire in Crisis: Gothic Invasions and Roman Historiography*, Hrsg. F. Mitthof, G. Martin, J. Gruskova, Wien 2020, s. 235–245.
- Hanslik R., *Vibius 58*, [w:] *Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft*, Bd. VIII, A, 2, Hrsg. K. Ziegler, Stuttgart 1958, szp. 1983–1994.
- Hanslik R., *Vibius 71*, [w:] *Realencyclopädie der Classischen Altertumswissenschaft*, Bd. VIII, A, 2, Hrsg. K. Ziegler, Stuttgart 1958, szp. 1999.
- Harper K., *Pandemics and Passages to Late Antiquity: Rethinking the Plague of c. 249–270 Described by Cyprian*, „Journal of Roman Archaeology” 2015, vol. XXVIII, s. 241–248. <https://doi.org/10.1017/S1047759415002470>
- Horster M., *The Emperor's Family on Coins (Third Century): Ideology of Stability in Times of Unrest*, [w:] *Crises and the Roman Empire*, eds O. Hekster, G. de Kleijn, D. Slootjes, Leiden–Boston 2007, *Impact of Empire*, vol. VII, s. 291–309. <https://doi.org/10.1163/ej.9789004160507.i-448.78>
- Huttner U., *Von Maximinus Thrax bis Aemilianus*, [w:] *Die Zeit der Soldatenkaiser. Krise und Transformation des Römischen Reiches im 3. Jahrhundert n. Chr. (235–284)*, Bd. I, Hrsg. K.P. Johne, U. Hartmann, Th. Gerhardt, Berlin 2008, s. 161–221.
- Kaczanowicz W., *Coinage on Behalf of and with Names of Roman Empresses of the Years 235–284. Introductory Notice*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Antiquitas” 2001, t. XXV, s. 31–37.
- Kajava M., *Roman Female Praenomina. Studies in the Nomenclature of Roman Women*, Helsinki 1995.
- Kienast D., Eck W., Heil M., *Römische Kaisertabelle Grundzüge einer Römischen Kaiserchronologie*, Darmstadt 2017.
- Klein B., *Tranquillina, Otacilia, Etruscilla, Salonina: vier Kaiserinnen des 3. Jhd. N. Chr.*, Saarbrücken 1998.
- Kluczek A., *Polityka dynastyczna w Cesarstwie Rzymskim w latach 235–284*, Katowice 2000.
- Kluczek A., *Wybrane zagadnienia z polityki dynastycznej w Cesarstwie Rzymskim w latach 244–253*, [w:] *Rzym antyczny: polityka i pieniądz*, t. II, red. A. Kunisz, Katowice 1995, s. 138–159.

- Kotula T., *Ideologia dynastyczna w pięćdziesięcioleciu 235–284*, [w:] *Studia z dziejów starożytnego Rzymu*, red. A. Kunisz, Katowice 1988, s. 65–96.
- Landi S., Serraiocco M., Ceccaroni E., *Un mosaico pavimentale con iscrizione dalle terme di Alba Fucens (AQ): studio e primi interventi*, [w:] *Atti del XXVI Colloquio. Dell'associazione Italiana per lo studio e la conservazione del mosaico*, a cura di C. Angelelli, Ch. Cecalupo, Roma 2021, s. 767–773.
- Lichocka B., *Pudicitia sur les monnaies romaines*, „*Etudes et travaux*” 1976, t. IX, s. 159–168.
- Manganaro G., *La Sicilia da Sesto Pompeo a Diocleziano*, [w:] *Aufstieg und Niedergang der Römischen Welt*, Bd. II. 11.1, Hrsg. W. Haase, H. Temporini, Berlin–New York 1988, s. 3–89. <https://doi.org/10.1515/9783110855692-002>
- Mattingly H., *The Reigns of Trebonianus Gallus and Volusianus and of Aemilian*, „*The Numismatic Chronicle and Journal of the Royal Numismatic Society*” 1946, vol. VI, s. 36–46.
- McAlee R., *The Severan Tetradrachms of Laodicea*, „*American Numismatic Society Museum Notes*” 1984, vol. XXIX, s. 43–59.
- Mikocki T., *Zgodna, pobożna, płodna, skromna, piękna... Propaganda cnót żeńskich w sztuce rzymskiej*, Wrocław 1997.
- Morelli A.L., *Madri di uomini e di dèi: la rappresentazione della maternità attraverso la documentazione numismatica di epoca romana*, Bologna 2009.
- Musiał D., *Messalina, czyli w niewoli stereotypu*, [w:] *Kobiety i władza w czasach dawnych*, red. B. Czwojdrak, A.A. Kluczek, Katowice 2015, s. 34–38.
- Nicols J., *Civic Patronage in the Roman Empire*, Leiden–Boston 2014. <https://doi.org/10.1163/9789004261716>
- Okoń D., *Album Senatorum. Senatores ab Septimii Severi aetate usque ad Alexandrum Severum (193–235 AD)*, vol. I, Szczecin 2017.
- Peachin M., *Roman Imperial Titulature and Chronology: AD 235–284*, Amsterdam 1990. <https://doi.org/10.1163/9789004673526>
- Potter D.S., *Prophecy and History in the Crisis of the Roman Empire. A Historical Commentary on the Thirteenth Sibylline Oracle*, Oxford 1990. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198144830.001.0001>
- Potter D.S., *The Roman Empire at Bay. AD 180–359*, London–New York 2004. <https://doi.org/10.4324/9780203401170>
- Potter D.S., *The Transformation of the Empire: 235–337 CE*, [w:] *A Companion to the Roman Empire*, ed. D.S. Potter, Malden–Oxford–Carlton 2006, s. 153–174. <https://doi.org/10.1002/9780470996942.ch9>
- PIR¹: *Prosopographia Imperii Romani saec. I., II., III.*, ed. E. Klebs, wyd. 1, Berolini 1897 i nn.
- PIR²: *Prosopographia Imperii Romani saec. I., II., III.*, eds E. Groag, A. Stein, wyd. 2, Berlin–Leipzig 1933 i nn.
- Salisbury F.S., Mattingly H., *The Reign of Trajan Decius*, „*The Journal of Roman Studies*” 1924, vol. XIV, s. 1–23. <https://doi.org/10.2307/296323>
- Saller R., *The Family and Society*, [w:] *Epigraphic Evidence. Ancient History from Inscriptions*, ed. J. Bodel, London–New York 2001, s. 95–117.

- Salomies O., *Names and Identities: Onomastics and Prosopography*, [w:] *Epigraphic Evidence. Ancient History from Inscriptions*, ed. J. Bodel, London–New York 2001, s. 73–94.
- Southern P., *The Roman Empire from Severus to Constantine*, London–New York 2004. <https://doi.org/10.4324/9780203451595>
- Spadoni M.C., *Perugia romana*, Perugia 2017.
- Suski R., *Trebonian Gallus i emisje z legendą ADVENTVS AVG. Dlaczego cesarz nie udał się na wschód?*, „Wieki Stare i Nowe” 2022, t. XVII (XXII), s. 1–16. <https://doi.org/10.31261/WSN.2022.22.12>
- Syme R., *Emperors and Biography. Studies in the Historia Augusta*, Oxford 1971.
- Syme R., *Historia Augusta Papers*, Oxford 1983.
- Wallace R.E., *Language, Alphabet, and Linguistic Affiliation*, [w:] *A Companion to the Etruscans*, eds S. Bell, A.A. Carpino, Oxford 2016, s. 203–223. <https://doi.org/10.1002/9781118354933.ch14>
- Wallace-Hadrill A., *The Emperor and his Virtus*, „Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte” 1981, Bd. XXX, H. 3, s. 298–323.
- Zaccaria C., *Contributo alla storia dei Cesari del III sec. d.C.: i figli dell'imperatore Gallieno*, [w:] *Quaderni di storia antica e di epigrafa*, vol. II, Roma 1978, s. 59–155.
- Ziółkowski A., *The Background to the Third-Century Crisis of the Roman Empire*, [w:] *The Roman Empire in Context: Historical and Comparative Perspectives*, eds J.P. Arnason, K.A. Raaflaub, Malden 2011, s. 111–133. <https://doi.org/10.1002/9781444390186.ch5>

NOTKA O AUTORCE

Mgr Wiktoria Zaborowska – doktorantka w Szkole Doktorskiej Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach.

Zainteresowania naukowe: historia starożytnej Grecji i Cesarstwa Rzymskiego, historia kobiet w starożytności, ze szczególnym uwzględnieniem wizerunku, roli i statusu cesarzowych rzymskich w dobie kryzysu III w.

wiktoria.zaborowska@us.edu.pl